

ปรมาตถธรรม ๕

สุภีร์ ทุมทอง

๗ ตุลาคม ๒๕๕๖

ปรหมัตถธรรม

ปรหมัตถธรรม ๔

๑. จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๒. เจตสิก ๕๒
๓. รูป ๒๘
๔. นิพพาน

จิตปรหมัตถ์

จิต ๘๙

๑. อกุศลจิต ๑๒
๒. กุศลจิต ๒๑
๓. วิปากจิต ๓๖
๔. กิริยาจิต ๒๐

เจตสิกปรหมัตถ์

เจตสิก ๕๒

๑. อัญญุสमानเจตสิก ๑๓
๒. อकुศลเจตสิก ๑๔
๓. โสภณเจตสิก ๒๕

รูปปรมาตม์

รูปปรมัตถ์

จตุตถาริ มหาภูตานิ,
จตุณฺนญจ มหาภูตานิ อุปาทายรูปิ

รูปปรหมัตถ์

ตา รูป

หู เสียง

จมูก กลิ่น

ลิ้น รส

กาย โผฏฐัพพะ ปฐวี เตโช วาโย

มน ธรรม สุขุมรูป ๑๖,

รูปปรหมัตถ์

สภาวรूप, สลักขณรูป, นิปผันนรูป, รูปรูป, สัมมสนรูป ๑๘

มหาภูตรูป ๔ คือ ปฐวี อาโป เตโช วาโย

ปสาทรูป ๕ คือ จักขุ โสต ฆาน ชิวหา กาย

โคจร (วิสย) รูป ๔ คือ รูป (วณณ) สัทท คันธ รส

ภาวรูป ๒ คือ อิตถัตตะ ปุริสัสตะ

หทยรูป ๑ คือ หทยวัตถุ

ชีวีตรูป ๑ คือ ชีวิตินทริย

อาหารรูป ๑ คือ กพฬีการหาร (โอชา)

รูปปรหมัตถ์

อสภาารูป, อสลักขณรูป, อนิปปันนรูป, อรูปรูป,
อสมมสนรูป ๑๐

ปริจเฉทรูป ๑ คือ อากาสธาตุ

วิญญูติรูป ๒ คือ กายวิญญูติ วิจิวิญญูติ

วการรูป ๓ คือ ลหุตา มุทุตา กัมมัญญตา

ลักขณรูป ๔ คือ อุปจยะ สันตติ ชรตา อนิจจตา

รูปปรหมัตถ์

ปสาทสงขาคต์ ปญจวิธมปิ อชฌตตรูป นาม, อิตรํ พาทิรรูป
ปสาทหทยสงขาคต์ ฉพพิธมปิ วตถรูป นาม, อิตรํ อวตถรูป
ปสาทวิญญุตติ สตตวิธมปิ ทวารรูป นาม, อิตรํ อทวารรูป
ปสาทภาวชีวิตสงขาคต์ อญฐวิธมปิ อินทริยรูป นาม, อิตรํ อนินทริยรูป
ปสาทวิสยสงขาคต์ ทวาทสวิธมปิ โอฟาริกรูป สนตติเกรูป สปปปฏิฆรูปปญจ,
อิตรํ สุขุมรูป ทูเรรูป อปปปฏิฆรูปปญจ
วณโณ คนโธ รโส โอชา ภูตจตุกกกณเจติ อญฐวิธมปิ อวินิพโกกรูป,
อิตรํ วินิพโกกรูป

รูปปรหมัตถ์

กมมํ จิตฺตํ อุตฺตํ อหาโร เจริ
จิตฺตาริ รูปสมุฏฐานานํ นาม

รูปปรมัตถ์

ยงฺกิลฺลิจิ ราหุล อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ กกฺขฬํ ขริคฺตํ อุปาทีนฺนํ. เสยฺยถิํ,
เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ, มํสํ นหารู อฏฺฐิ อฏฺฐิมิลฺลํ วกฺกํ,
หทยํ ยกนํ กิลฺลอมกํ ปีหํ ปปฺผาสํ, อนฺตํ อนฺตคฺคณํ อุทริยํ กรีสํ,
ยํ วา ปนฺณณฺมปิ กิลฺลิจิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ กกฺขฬํ ขริคฺตํ อุปาทีนฺนํ;
อัยฺ วุจฺจติ ราหุล อชฺฌตฺติกา **ปจฺจิธาตุ**. ยา เจว โข ปน อชฺฌตฺติกา
ปจฺจิธาตุ, ยา จ พาหิรา ปจฺจิธาตุ, ปจฺจิธาตุเรเวสา.
(ม.ม. ๑๓/๑๑๔ มหाराหุโลวาทสูตร)

รูปปรหมัตถ์

ยัม อชฌมตตัม ปจจตตัม อาโป อาโปคตัม อุปาทีนุณฺ. เสยฺยถิํ,
ปีตตัม เสมห์ ปุพฺโพ โลหิต्तัม เสโท เมโท, อสฺสุ วสา เขโฬ
สิงฆาณิกา ลลิกา มุตตัม, ยัม วา ปนญญมปิ กิณฺจิ อชฌมตตัม ปจจตตัม
อาโป อาโปคตัม อุปาทีนุณฺ; อยัม วุจฺจติ ราชูล อชฌมตฺติกา **อาโปธาทุ.**
ยา เจว โข ปน อชฌมตฺติกา อาโปธาทุ, ยา จ พาหิรา อาโปธาทุ,
อาโปธาทุเรเวสา.

(ม.ม. ๑๓/๑๑๔ มหाराหุโลวาทสูตร)

รูปปรหมัตถ์

ยัม อชฺฌตฺตัม ปจฺจตฺตัม เตโช เตโชคตัม อุปาทินฺนํ. เสยฺยถิํ,
เยน จ สนฺตปฺปติ, เยน จ ชีรียติ, เยน จ ปริทฺยหติ,
เยน จ อสิตปีตขายิตสายิตํ สมมา ปริณามํ คจฺฉติ,
ยัม วา ปนฺณณมฺปิ กิณฺจิ อชฺฌตฺตัม ปจฺจตฺตัม เตโช เตโชคตัม อุปาทินฺนํ;
อัยมํ วุจฺจติ ราชูล อชฺฌตฺติกา เตโชธาตุ. ยาม เจว โข ปน อชฺฌตฺติกา
เตโชธาตุ, ยาม จ พาทิรา เตโชธาตุ, เตโชธาตุเรเวสา.
(ม.ม. ๑๓/๑๑๖ มหाराหุโลวาทสูตร)

รูปปรหมัตถ์

ยัม อชฌมตตัม ปจจตตัม วาโย วาโยคตัม อูปาทินนัม. เสยยถิห์,
อุทฺธงฺคมา วาตา, อโธคมา วาตา, กุจฺฉิสยา วาตา, โกฏฺฐสยา วาตา,
องฺคมฺงฺคานุสาริโน วาตา, อสฺสาโส ปสฺสาโส อิติ, ยัม วา ปนญญมปิ
กิลฺลิจิ อชฌมตตัม ปจจตตัม วาโย วาโยคตัม อูปาทินนัม; อยัม วุจฺจติ ราชูล
อชฌมตติกา **วาโยธาทู**. ยา เจว โข ปน อชฌมตติกา วาโยธาทู,
ยา จ พาหิรา วาโยธาทู, วาโยธาทูเรเวสา.
(ม.ม. ๑๓/๑๑๗ มหาราหุโลวาทสูตร)

รูปปรหมัตถ์

ยัม อชฌมตฺตัม ปจฺจตฺตัม วาโย วาโยคตัม อูปาทินฺนํ. เสยฺยถึทํ,
อูทฺธงฺคมา วาตา, อโธคมา วาตา, กุจฺฉิสยา วาตา, โกฏฺฐสยา วาตา,
องฺคมฺงคานุสาริโน วาตา, อสฺสาโส ปสฺสาโส อิติ, ยัม วา ปนญญมปิ
กิลฺลิจิ อชฌมตฺตัม ปจฺจตฺตัม วาโย วาโยคตัม อูปาทินฺนํ; อยัม วุจฺจติ ราชูล
อชฌมตฺติกา **วาโยธาทู**. ยา เจว โข ปน อชฌมตฺติกา วาโยธาทู,
ยา จ พาหิรา วาโยธาทู, วาโยธาทูเรเวสา.
(ม.ม. ๑๓/๑๑๗ มหาราหุโลวาทสูตร)

รูปปรหมัตถ์

ตตถ กตม สพพ รุป, จตฺตาโร จ มหาภูตา จตฺนํ จ
มหาภูตานํ อุปาทาย รุป; อิทํ วุจฺจติ สพพ รุป.
สพพ รุป น เหตุ อเหตุกํ เหตุวิปฺปยุตฺตํ สปปจฺจยํ สงฺขตํ รุป
โลเกยํ สาสวํ สลฺโลชนียํ คณฺณนียํ โอนฺณนียํ โยคนียํ นีวรณียํ
ปรามญฺจํ อุปาทานียํ สํกิลลสิกํ อพฺยากตํ อนารมฺมณํ อเจตสิกํ
จิตฺตวิปฺปยุตฺตํ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมํ อสงฺกิลฺลจฺสงฺกิลลสิกํ
(อภ.สํ. ๓๔/๕๘๔)

รูปประมัตถ์

นสวิตกกสวิจารณ์ นอวิตกกวิจารณ์ อวิตกกวิจารณ์ นปีติสหคต
นสุขสหคต นอูปกขาสหคต เนวทสฺสเนนณภาวนายปหาตพพ
เนวทสฺสเนนณภาวนายปหาตพพเหตุกํ เนว อาจยคามินอปจยคามิ
เนวเสกขนาเสกขํ ปริตตํ กามาวจรํ นรูปาวจรํ นอรูปาวจรํ
ปรียาปนํ โนอปรียาปนํ อนียตํ อนียยานิกํ อุปปนํ
ฉหิ วิญญาเณหิ วิญญेยฺยํ อนิจจํ ชราภิกฺขุตํ.
(อภ.สํ. ๓๔/๕๘๔)

รูปปรหมัตถ์

กตมนุตม์ รูป **อุปาทา**. จกขายตน์ โสตายตน์ ฆานายตน์ ชิวหายตน์
กายายตน์, รูปายตน์ สททหายตน์ คนุชายตน์ รสายตน์, อิตถินุทริย
ปุริสินุทริย ชีวิตินุทริย, กายวิญญตติ วจีวิญญตติ, อากาสธาตุ,
รูปสส ลหุตา รูปสส มุทุตา รูปสส กมมญญตา, รูปสส อุปจโย
รูปสส สนตติ, รูปสส ชรตา รูปสส อนิจจตา; กพพีกาโร อาหาโร.
(อภี.สํ. ๓๔/๕๙๕)

รูปปรหมัตถ์

ยํ รูปํ นิสสํสาเย มโนธาทุ จ มโนวิญญานธาทุ จ วตฺตํนฺตํ,
ตํ รูปํ มโนธาทูยา จ มโนวิญญานธาทูยา จ ตํสมปยุตฺตํกานญจ
ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
(อภิป. ๔๐/๘)

นิพพานปรมาตม์

นิพพานปรมัตถ์

นิพพานํ ปน โลกุตตรสงฺขาตํ จตุมคฺคญาณเณน สจฺฉิกาตพฺพํ,
มคฺคผลานมารมมณฺณุตฺตํ วานสงฺขาตาย ตณฺหาय นิกฺขนตตฺตา
นิพพานนฺติ ปวฺจจติ
ตเทตํ สภาวโต เอกวิธมฺปิ, สอุปาทิเสสนิพพานธาทู
อนุปาทิเสสนิพพานธาทู เจติ ทูวิธํ โหติ การณปรียาเยน
ตถา สุลฺลญฺตํ อนิมิตฺตํ อปฺปณฺหิตญฺเจติ ติวิธํ โหติ อาการเกเทน

นิพพานปรมาตม์

นิพพาน มี ๑ คือ สันติลักษณะ

นิพพาน มี ๒ คือ สอุปาทิเสสนิพพาน, อนุปาทิเสสนิพพาน

นิพพาน มี ๓ คือ สุญญตนิพพาน, อนิมิตตนิพพาน, อัปปณิหิตนิพพาน

นิพพานปรมาตม์

สนธิญาณนิพพาน

นิพพาน ๕ ได้แก่ วิภังขณนิพพาน, ตทงคนิพพาน,
สมุจเฉทนิพพาน, ปฏิปัสสทธินิพพาน, นิสสรณนิพพาน

นิพพานปรมัตถ์

อตถิ ภิกขเว **ตทายตนํ**, ยตถ เนว ปฐวี น อาโป น เตโช น วาโย,
น อากาसानญายตนํ น วิญญานญายตนํ น อากิณญญายตนํ
น เนวสญญานาสญญายตนํ, นายํ โลโก น พรโลโก,
น อุโภ จนฺทิมสุริยา. ตตฺรปาทํ ภิกขเว เนว อาคตํ วทามิ
น คตํ น จิตฺตํ น จุตํ น อุปปตฺตํ, อุปปตฺติจฺ्ञํ อุปปวตฺตํ
อนารมมณเมว ตํ. เอเสวนโต ทุกฺขสฺส.
(ขุ.อุ. ๒๕/๗๑ ปฐมนิพพานปฏิสังยุตตสูตร)

นิพพานปรมัตถ์

ตีณิมานิ ภิกขเว **อสงขตสฺส อสงขตลกฺขณานิ**. กตมานิ ตีณิ.
น อุปฺปาโท ปณฺญายติ, น วโย ปณฺญายติ,
น จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺญายติ.
อิมานิ โข ภิกขเว ตีณิ **อสงขตสฺส อสงขตลกฺขณานิ**.
(อ.ติก. ๒๐/๔๘ อสังขตลักขณสูตร)

นิพพานปรมัตถ์

ตีณิมานิ ภิกขเว **สงฺขตสฺส สงฺขตลกฺขณานิ**. กตมานิ ตีณิ.
อุปฺปาโท ปณฺญายติ, วโย ปณฺญายติ,
ฐิตสฺส อณฺเฏตตํ ปณฺญายติ.
อิมานิ โข ภิกขเว ตีณิ **สงฺขตสฺส สงฺขตลกฺขณานิ**.
(อ.ติก. ๒๐/๔๗ สังขตลักขณสูตร)

นิพพานปรมัตถ์

วิชฌจณา ปรมา โรคา
เอตํ ญตฺวา ยถาภูตํ
(ขุ.ธ. ๒๕/๒๐๓)

สงฺขารํ ปรมา ทุกฺขา
นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ.

นิพพานปรมัตถ์

อติคโต โข มยายํ ธมโม คมภีโร ทุทฺทโส ทุรฺนุโพโธ สนฺโต
ปณฺีโต อตฺถกาวจโร นิปุโณ ปณฺทิตเวทนีโย. อาลยรามา โข
ปนายํ ปชา อาลยรตา อาลยสมฺมุทิตา. อาลยรามาย โข ปน ปชาย
อาลยรตาย อาลยสมฺมุทิตาย ทุทฺทสํ อิทํ ฐานํ,
ยทิตํ อิทปฺปจฺจยตา ปฏฺิจจสมุปฺปาโท.
อิทมปิ โข ฐานํ ทุทฺทสํ, ยทิตํ สพฺพสงฺขารสมฺโณ
สพฺพูปธิปฏฺินิสฺสคฺโค ตณฺหากุขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ.
(ม.มฺ. ๑๒/๒๘๑ ปาสราสีสุตฺร)

นิพพานปรมัตถ์

กตมา จ ภิกขเว อริยา ปริเยสนา.

อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ อตฺตนา ชาติธมฺโม สมนโน ชาติธมฺเม อาทีนํ วิทิตฺวา

อชาตํ อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ นิพฺพานํ ปริเยสตี, อตฺตนา ชราธมฺโม ... อชฺรํ

อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ นิพฺพานํ ปริเยสตี, อตฺตนา พยาธิธมฺโม ... อพฺยาธิ ...,

อตฺตนา มรณธมฺโม ... อมตํ, อตฺตนา โสกธมฺโม ... อโสภํ,

อตฺตนา สํกิลเลสธมฺโม ... อสํกิลฺลญฺญํ อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ นิพฺพานํ ปริเยสตี.

(ม.มฺ. ๑๒/๒๗๕ ปาสราสีสุตฺร)

สวัสดีครับ